

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΝΟΥΤΣΟΣ, *Νεοελληνικός διαφωτισμός. Τα όρια της διακινδύνευσης*, Αθήνα 2005.

Ο πίνακας του Τέρνερ στο εξώφυλλο: «Χιονοθύελλα, χιονοστιβάδα, καταιγίδα στη Βαλ ντ' Αόστα ...» δίνει, ήδη, κάποιες ιδέες για το περιεχόμενο.

Από τις πρώτες σελίδες καταλαβαίνουμε ότι έχουμε να κάνουμε με ένα κείμενο διαφορετικό. Που δεν έχει σχέση με τη συνηθισμένη μονογραφία. Παρά το γεγονός ότι τα μέρη του βιβλίου είναι σαφή ως προς τον διαχωρισμό τους όπως βλέπουμε στα περιεχόμενα: ένα μεγάλο πρώτο μέρος που συνιστά εισαγωγή, σε 305 σελίδες, και ένα δεύτερο μέρος, με τον τίτλο «Κείμενα» από τη σελ. 319 έως το τέλος σχεδόν του βιβλίου, στη σελ. 509.

Διαβάζουμε. Καταλαβαίνουμε ότι η ανάπτυξη του θέματος δεν είναι γραμμική, δεν ολοκληρώνεται ένα θέμα για να αναπτυχθεί το επόμενο, αντιθέτως τα κείμενα, υπό μορφή μικρών κεφαλαίων, σύντομων και νευρικών, επικοινωνούν μεταξύ τους. Δημιουργείται διαρκώς η ανάγκη να ξαναψάχνεις ένα κείμενο που διάβασες, πολλές ώρες ή μέρες πριν, σε προηγούμενες σελίδες ή, η ανάγκη να πεταχτείς μπροστά, να ψάξεις περισσότερες εξηγήσεις γι' αυτό που διαβάζεις τώρα.

Πολύ σύντομα, από τα πρώτα κιόλας κείμενα, τα πρώτα κεφάλαια, σημειωμένα με αριθμητική τάξη 1, 2, 3, 4, 5 κ.ο.κ., γίνεται αντιληπτό ότι πρόκειται για μια ανοικτή διαπραγμάτευση του θέματος, ότι το βιβλίο δεν αφορά ένα κλειστό θέμα για το οποίο ο συγγραφέας έχει καταλήξει στις απόψεις του αλλά για μια εν γενέσει επεξεργασία, όπου καταθέτει τις σκέψεις του, τις γνώσεις του, χρησιμοποιεί τα παραθέματά του για να επιστρέψει αργότερα, αφού ακούσει και άλλους, αφού τον διαβάσουν και αφού ξανασκεφτεί ο ίδιος το θέμα ...

Δεν τον ενδιαφέρει μόνο ένα από τα πολλά θέματα που συναρτώνται με το κύριο αντικείμενό του, τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό, αλλά καταθέτει τις απόψεις του, για όλα τα θέματα, σε μια χειμαρρώδη ανάπτυξη, πολύ κοντά στον ρέοντα

προφορικό λόγο... Ο αναγνώστης βρίσκεται σε ένα ανοικτό σεμινάριο, όπου ακούει για όλα, ένα brain storming... που κινητοποιεί τα ανακλαστικά του, θέλει να πάρει μέρος στη συζήτηση...

Ο συνηθισμένος αναγνώστης, όπως είμαστε οι περισσότεροι, στις φιλολογικές, τις ιστορικές ή ακόμα και τις φιλοσοφικές πραγματείες, είναι γρήγορα υποχρεωμένος, όσο προχωρεί την ανάγνωση του βιβλίου, να αναπροσαρμόσει τις αναγνωστικές του συνήθειες, να μειώσει την ένταση του ρυθμού της ανάγνωσης, να σκεφτεί περισσότερο, να γίνει κι αυτός λίγο συγγραφέας, λίγο φιλοσοφικός συγγραφέας, για να σκεφτεί τα πολυάριθμα παραθέματα, να τα καταλάβει, να τα σχολιάσει, να θυμηθεί τον τάδε ή τον τάδε συγγραφέα, καμιά φορά και να τον μάθει, αν δεν έχει ξανακούσει γι' αυτόν...

Μια ασυνήθιστη τεχνική παρουσίασης:

Συγκεντρώνονται 172 κείμενα, άλλα μακρύτερα άλλα βραχέα κείμενα που μοιάζουν με σχόλια σε ένα ερώτημα, διεξοδικά συχνά, απλές διερωτήσεις άλλοτε, εντελώς προσωπικά φορές-φορές. Έχει πολλά χαρακτηριστικά από την παλιά τεχνική των ερωταποκρίσεων.

Η ανάγνωσή του γίνεται, έτσι, κατάκτηση σελίδα με τη σελίδα, έννοια με την έννοια:

–Τι θα μπορούσε να σημαίνει διακινδύνευση για όσους ονομάστηκαν διαφωτιστές;

–Πρόκειται για το απροσδιόριστο τίμημα της μετάβασης σ' έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης και πρακτικής...

–Πώς καθορίζεται η διακινδύνευση; Ως προς το ερώτημα των Σοφιστών ο Καστοριάδης παρατηρούσε ότι η αμφισβήτηση της παράδοσης αφορά τόσο τους θεσμούς ως «νόμους» όσο και τις «κοινωνικές παραστάσεις του κόσμου», δηλαδή τις «θεσμισμένες παραστάσεις» της κοινωνίας τους.

Ένας «μακρύς» και δυναμικός «Ελληνικός Διαφωτισμός», πέρα από τα συνηθισμένα, και γραμματολογικά, όριά του. Καντ, Μαρξ, νεοελληνικές σπουδές αλλά και ιστορία του κομμουνιστικού κόμματος, συζήτηση των ιδεών των θεωρητικών του, Σβορώνος και σημερινοί Έλληνες στοχαστές.

Η μακρά παράταξη των ερωτημάτων: Φιλοσοφία, Νεοελληνικός Διαφωτισμός, η διακινδύνευση, οι διανοούμενοι, οι χώροι, οι περιοδολογήσεις, η ιστοριογραφία, η μορφή του Λεάνδρου Βρανούση αλλά και Χρήστου Σούλη, τα ερευνητικά προγράμματα ...

Συχνά και διαρκώς η ιστορία και η ιστοριογραφία, αλλά και η αρχαία φιλοσοφία και η πολιτική και οι θεσμοί... κυρίως οι ερευνητικοί και οι διδακτικοί... οι σχολές και τα πανεπιστήμια, υπενθυμίζοντας διαρκώς τις ελλείψεις σε πρωτογενείς έρευνες για πολλά από αυτά τα θέματα.

Το σύνολο του έργου διατρέχει ένας προσωπικός απολογισμός που δεν απαρέσκεται το πρώτο πρόσωπο: *Με την ολοκλήρωση μιας σύνθεσης πεντάτομης για τη σοσιαλιστική σκέψη στην Ελλάδα και με την ακαδημαϊκή ανάπαυλα ενός γύρου του κόσμου...*

Κείμενο πολεμικής καμιά φορά πάλι: *Παντοίοι ιστορικοί. Ο Huntington για τον Διαφωτισμό. Επιστημονικά κείμενα μιας εικοσαετούς, και πλέον, περιόδου στο δεύτερο μέρος του βιβλίου.*

Μια επίσκεψη σε μια μεγάλη βιβλιογραφία, σε κείμενα διαβασμένα με τους προβληματισμούς του συγγραφέα, τη χρήση τους εκ μέρους του, το παιχνίδι, μάλιστα, των χρήσεων: Επίσκεψη σε εμβληματικές μορφές του Διαφωτισμού: *Βάιλος: επίσης Βαίλιος... μνημονεύεται ως λεξικοποιός που φέρεται «ανά χείρας πάντων των πολυμαθών της Ευρώπης όπου επικρατεί η νεωτερική φιλοσοφία ενώ για τις θρησκευτικές και μεταφυσικές του αντιλήψεις κατατάσσεται στους πολέμιους της αθανασίας της ψυχής...*

Συζήτηση με το παρόν, όπως στο κείμενο «*Διακινδύνευση ως εκχοσμίκευση*» ή στα πολλά κείμενα για την εκπαίδευση, τις πανεπιστημιακές σπουδές, τα ιστοριογραφικά ή τα σημερινά φιλοσοφικά ρεύματα.

Κοντολογία, μια διαρκής συζήτηση με τη θεολογία και τη μεταφυσική, εκείνου του καιρού, αλλά και του σημερινού: Για την «*πολιτική θεολογία*» που υπόκειται στο διπολικό σχήμα «*Ανατολή-Δύση*» με συνεπαγωγή ο Διαφωτισμός να νοείται ως «*δυτικός δάκτυλος*» στο σώμα της ανατολικής ορθοδοξίας ο συγγραφέας αναφέρεται σε πολλά σημεία του έργου. Αξίζει να υπογραμμίσουμε εδώ τη φράση ότι οι κήρυκες αυτής της πολιτικής θεολογίας, τρέφονται από ένα πλατωνισμό της ιστορίας όταν κάνουν λόγο για «*Ορθοδοξία*», χωρίς να εξηγούν πότε και πού προβλήθηκαν οι αφορισμοί και τα χωρία που επικαλούνται και τι συγκεκριμένες ανάγκες ικανοποιούσαν. Με προφανή την εκλεκτική διάθεση χρησιμοποιούνται περικοπές της «*αποφατικής*» θεολογίας» από τον Ισαάκ και τον Εφραίμ τον Σύρο ως τον Γρηγόριο Παλαμά και τον Νικόλαο Καβάσιλα, με συνακόλουθη την αποσιώπηση της στάσης που κράτησε η πρωτοχριστιανική εκκλησία στο θέμα της ιδιοκτησίας και του πλούτου.

Από την αρχή του βιβλίου έχουμε την αίσθηση, αλλά η αίσθηση ενδυναμώνεται όσο προχωρούμε στην ανάγνωση του βιβλίου, ότι το αντικείμενο Νεοελληνικός Διαφωτισμός δεν έχει καθόλου κλείσει αλλά παραμένει, ερευνητικώς, ανοικτό. Η αίσθηση αυτή επιτυγχάνεται και χάρις στη δομή που έχει ακολουθήσει ο συγγραφέας, αφού σε κάθε κεφάλαιό του θέτει νέα ερωτήματα ή ξανασυζητά, χωρίς να δίνει οριστικές απαντήσεις και παλιά θέματα. Σε ορισμένα κεφάλαια, ξανασκέφτεται ελλείψεις της έρευνας, κυρίως πραγματολογικές. Σε άλλα κεφάλαια εμπλουτίζει την προβληματική για τον Διαφωτισμό, παίρνοντας υπόψη του τις μεταγενέστερες τύχες του φαινομένου, τη σημερινή κριτική του και μάλιστα τις σημερινές εξελίξεις και αναδιατυπώσεις της ιστορίας.

Το βιβλίο του γίνεται έτσι ένα βιβλίο επικαιρότητας, σημερινού προβληματισμού, ξεφεύγοντας από τα όρια του χθεςσινού χρόνου και ξεχειλίζοντας στα σημερινά. Με άλλα λόγια στη στάση των σημερινών στοχαστών αλλά και των κοινωνιών απέναντι σ' αυτό το ολικό φαινόμενο που ήταν ο Διαφωτισμός, δηλαδή ο αναστοχασμός όλου του παλιού κόσμου.

Εγκαταλείπει έτσι τη γωνία της παρατήρησης ή της παράθεσης, γίνεται φιλόσοφος της δράσης, συμμετέχει κατά κάποιον τρόπο πολιτικά, έχοντας συνείδηση της σημασίας των ιδεών για την πολιτική και τη συμμετοχή στην κοινωνία. Επιμένει στα διακυβεύματα, πολιτικά και κοινωνικά, που κρύβονται πίσω από τις ιδέες. Μέσα από την οριοθέτηση... του Νεοελληνικού Διαφωτισμού αναρωτιέται κανείς αν πρέπει να καμαρώσει ή να αποπάρει τους ιστορικούς (προφανώς και τους ιστορικούς των ιδεών) που κονταροχτυπιούνται στο «γνωστικό αντικείμενό τους» με τα όπλα της φιλοσοφίας: οντολογία ή γνωσιοθεωρία; Ποιον βολεύει η σκηνοθεσία της σύγκρουσης, με ένα δίπολο που τίθεται μαζί και χωριστά; Ποιος θα επωφεληθεί με παρωχημένους νεωτερισμούς ή με ξαναζεσταμένες παραδόσεις; Όταν μάλιστα διατυπώνεται η θέση ότι η ιστορία των ιδεών ως ερευνητικό στρατήγημα εντάσσεται στην επιστήμη της ιστορίας, είναι προφανές τι υιοθετείται και τι παρακάμπτεται... Ως προς τον μεταμοντερνισμό της ιστοριογραφίας επανήλθα με τη συμβολή του Stone. Και αυτός αποποιείται τους «θετικιστές τρωγλοδύτες», δεν συγκατανεύει να γίνουν αξεχώριστα «γεγονότα» και «φαντασία», με την παραδοχή ότι «δεν υπάρχει τίποτα έξω από το κείμενο» για να επαναφέρει στο τραπέζι τις κατηγορίες της κοινής λογικής: συγγραφέας, έργο, πρόθεση.

Ο συγγραφέας δεν κρύβει τις απόψεις του ούτε την εμπιστοσύνη του στις δυνατότητες των διανοητικών εργαλείων του Διαφωτισμού, τη σημασία τους για το

μέλλον των ερευνών στις ανθρωπιστικές και τις κοινωνικές επιστήμες. Γνωρίζει τους κινδύνους του «αυτοεγκλωβισμού» όταν γράφει: δεν θα ηχούσε παράδοξα η απόφαση, ούτε θα αντέφασκε με όσα υποστήριξα, ότι δεν υπάρχει ως αυτοτελής θεματική ενότητα η μελέτη των φιλοσοφικών ιδεών του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Θα επρόκειτο ακριβώς για σκληρή προειδοποίηση των περιορισμών που επιφυλάσσει η μονομερής προσήλωση σ' αυτό, με προφανές τίμημα την αυτοπαγίδευση του ερευνητή σε ένα πλάσμα που θα κυκλοφορούσε στην ιστοριογραφία των ιδεών χωρίς συγκείμενο και ιστορική γείωση.

Θα κλείναμε, συνοψίζοντας, ότι δεν πρόκειται για ένα βιβλίο φιλοσοφίας ή ιστορίας των ιδεών αλλά για ένα ανοικτό σε πολλές ειδικότητες βιβλίο που επανέρχεται σε μια σειρά από προβλήματα παλιά αλλά πάντα επίκαιρα. Προβλήματα που όλα συνοψίζονται στο κατά πόσο έχουμε τη δυνατότητα και με ποιες πιθανότητες επιτυχίας να καταλάβουμε τις κοινωνίες μας.

Ν. Ε. ΚΑΡΑΠΙΔΑΚΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΝΟΥΤΣΟΣ, *Νεοελληνικός διαφωτισμός. Τα όρια της διακινδύνευσης*, Αθήνα 2005.

Αξιότιμες κυρίες και κύριοι,

Σας καλωσορίζω και σας ευχαριστώ για την ανταπόκρισή σας στην πρόσκληση να συναντηθούμε απόψε, προκειμένου να συζητήσουμε για το βιβλίο του Παναγιώτη Νούτσου «Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Τα όρια της διακινδύνευσης».

Με τη συνάντησή μας αυτή, με τον συγκεκριμένο τύπο κοινωνικής εκδήλωσης, δεν κάνουμε τίποτα άλλο, παρά να συνεχίζουμε μία παράδοση που θεμελιώθηκε ακριβώς από το πνευματικό κίνημα που θα μας απασχολήσει σήμερα, από τον Διαφωτισμό. Κεντρικό αίτημα και σημαντικό επίτευγμα του πολυδιάστατου αυτού κινήματος αποτέλεσε, ανάμεσα σε άλλα, η δημιουργία δημοσίου λόγου, ενός λόγου που για πρώτη φορά τολμά να διατυπώσει και να συζητήσει δημοσίως καίρια ζητήματα ευρύτερου, συλλογικού ενδιαφέροντος. Η μεγάλη άνθηση του περιοδικού τύπου στην Ευρώπη κατά τον 18^ο αιώνα και η ίδρυση πολυάριθμων αναγνωστικών και άλλων εταιρειών των οποίων τα μέλη συναντιώνταν σε χώρους που συχνά συνδέονταν στενά με το βιβλίο για να συζητήσουν –όπως κι εμείς σήμερα στο βιβλιοπωλείο «Ενδοχώρα»– είναι φαινόμενα που απέρρεαν άμεσα από το αίτημα του Διαφωτισμού για δημιουργία δημοσίου λόγου.

Αλλά το αίτημα αυτό του Διαφωτισμού, όπως και τα άλλα αιτήματά του, δεν ήταν ακίνδυνο για όσους το προωθούσαν. Γνωσιοθεωρητική και πολιτική βάση του, όπως φαίνεται καθαρά από το προγραμματικό δοκίμιο του Immanuel Kant «Τι είναι Διαφωτισμός;», ήταν η απαίτηση να έχει κανείς «την ελευθερία να κάνει δημόσια χρήση της έλλογης δύναμής του παντού». Με άλλα λόγια, η ελευθερία του ανθρώπου, στηριγμένος στο λογικό, να υποβάλλει σε δημόσια κρίση οποιαδήποτε αυθεντία, θρησκευτική ή κοσμική. Στον 18^ο αιώνα όμως, αλλά και αργότερα, οι θρησκευτικές και κοσμικές αυθεντίες στις ευρωπαϊκές κοινωνίες

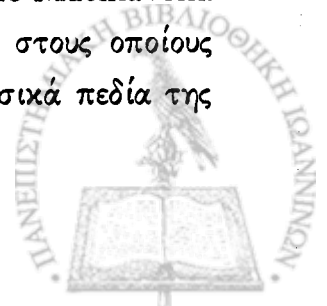
δεν ήταν διόλου διατεθειμένες να παραχωρήσουν τέτοιου είδους ή άλλες συναφείς ελευθερίες στους υπηκόους τους. Παραδοσιακές κοινωνικές δομές και νοοτροπίες χάρασαν αυστηρά όρια των οποίων η παράβαση ήταν δύσκολη και συχνά δεν έμενε ατιμώρητη. Πώς και σε ποιο βαθμό τόλμησαν οι Διαφωτιστές να το πράξουν; Τα ιστορικά καθορισμένα όρια της διακινδύνευσής τους, τα όρια της τόλμης τους, αλλά και τα όρια των δυνατοτήτων τους εξετάζει ο Παναγιώτης Νούτσος στο νέο του βιβλίο.

Παράλληλα όμως, νομίζω, ότι επιχειρεί και κάτι ακόμα. Έχω την εντύπωση ότι στο βιβλίο του αυτό ο Παναγιώτης Νούτσος προσπαθεί να ανιχνεύσει και τα δικά του, τα σύγχρονα όρια της διακινδύνευσης. Η θεώρησή του του Νεοελληνικού Διαφωτισμού δεν περιορίζεται στα χρονικά πλαίσια του πνευματικού αυτού κινήματος, αλλά εκτείνεται και στη σύγχρονη εποχή, εξετάζοντας τον Διαφωτισμό ως προς την επικαιρότητά του. Έτσι ο αναγνώστης του βιβλίου του Νούτσου αναρωτιέται, όπως και ο Καντ στα 1784 όταν έγραφε το περίφημο δοκίμιό του, αν τελικά η δική του, η δική μας εποχή είναι μια φωτισμένη εποχή.

Ο Καντ κατέληγε τότε στο συμπέρασμα ότι η εποχή του δεν ήταν μια φωτισμένη εποχή, μια εποχή που έχει συντελεσθεί ο Διαφωτισμός, αλλά αποτελούσε μια εποχή του Διαφωτισμού, δηλαδή μια εποχή που όδευε προς τη συντέλεση του Διαφωτισμού. Πολύ φοβάμαι ότι εμείς σήμερα, κρίνοντας τους χρόνους που διάγουμε, θα καταλήγαμε σε μία λιγότερο αισιόδοξη αποτίμηση, από εκείνη του γερμανού φιλοσόφου.

Δεν θα σας κουράσω περισσότερο. Αφού έθεσα τη σημερινή εκδήλωση υπό την αιγίδα του αγαθού (ή, σύμφωνα με τους αντιπάλους του, πονηρού) πνεύματος του Διαφωτισμού, θα ήθελα να παρουσιάσω σύντομα τον προσκεκλημένο μας και να δώσω στη συνέχεια τον λόγο στον κ. Γιώργο Μύαρη.

Ο Παναγιώτης Νούτσος, καθηγητής του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου. Η διατριβή του επί διδακτορία, όπως και η διατριβή του επί υφηγεσία εκπονήθηκαν στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, η πρώτη με αντικείμενο τις ουτοπίες των Tommaso Campanella και Francis Bacon, η δεύτερη με αντικείμενο την πολιτική σκέψη του Niccolo Machiavelli. Η πολιτική φιλοσοφία και η φιλοσοφία της ιστορίας, τομείς στους οποίους εντάσσονται οι δύο αυτές μελέτες, αποτελούν μέχρι σήμερα βασικά πεδία της

επιστημονικής έρευνας του Παναγιώτη Νούτσου. Σε αυτά προστέθηκαν αργότερα η φιλοσοφία των κοινωνικών επιστημών και η φιλοσοφία του Μαρξισμού. Τα δημοσιεύματά του, 25 βιβλία και πολυάριθμα άρθρα, πραγματεύονται ζητήματα από τα παραπάνω πεδία, είτε μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της ευρωπαϊκής σκέψης, είτε ως προς τις ειδικότερες, ελληνικές εκφάνσεις τους.

Από το συνολικό έργο του Παναγιώτη Νούτσου επιτρέψτε μου να περιοριστώ εδώ, σε εκείνες τις μελέτες του, οι οποίες συνδέονται άμεσα με τη φιλοσοφία του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

Οι μελέτες αυτές παρά την κοινή τους ένταξη στα πλαίσια της ιστορίας των ιδεών, μπορούν πιστεύω να χωριστούν σε τρεις ομάδες, με κριτήριο τα ειδικότερα ζητήματα που πραγματεύονται. Η πρώτη ομάδα διερευνά τις επαφές της ελληνικής λογισύνης με την ευρύτερη ευρωπαϊκή φιλοσοφική σκέψη της εποχής του Διαφωτισμού, και τη σύγκρουση της παραδοσιακής και νεωτεριστικής σκέψης στον ελληνόφωνο χώρο, όπως αυτή εκδηλώνεται, για παράδειγμα, στις διαμάχες για το ρόλο της Αποκάλυψης ως πηγή των ιδεών του ανθρωπίνου πνεύματος. Οι μελέτες αυτές έχουν ως αντικείμενό τους τα έργα των Ευγένιου Βούλγαρη, Αθανάσιου Ψαλίδα, Ιώσηπου Μοισιόδακα, Χριστόδουλου Παμπλέχη και Βενιαμίν Λέσβιου.

Η δεύτερη ομάδα μελετών, εκκινούμενη από τη διαπίστωση του Παναγιώτη Νούτσου ότι η προγενέστερη έρευνα για τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό εστιάστηκε υπερβολικά στις επαφές του με τη γαλλική σκέψη, θέτει στο επίκεντρο της την ανίχνευση της πρόσληψης στον ελληνόφωνο χώρο των ιδεών του γερμανού φιλοσόφου Christian Wolff - πανευρωπαϊκού εκλαϊκευτή, θα λέγαμε, της φιλοσοφίας του Leibniz. Κεντρικός άξονας είναι εδώ ο μεσολαβητικός ρόλος του Ευγένιου Βούλγαρη.

Η τρίτη, τέλος ομάδα, χαρακτηριστική για το ενδιαφέρον του Παναγιώτη Νούτσου για την πολιτική φιλοσοφία, διερευνά το φιλοσοφικό και ιδεολογικό υπόβαθρο πρώιμων νεοελληνικών πολιτικών κειμένων. Σημαντική θέση κατέχουν εδώ οι μελέτες του για τον Ρήγα Βελεστινλή, τον Αδαμάντιο Κοραή και για την ανώνυμα δημοσιευμένη *Ελληνική Νομαρχία*.

Μία επιλογή από τις παραπάνω μελέτες του, αναδημοσιεύει ο συγγραφέας τους στο βιβλίο του που μας παρουσιάζει σήμερα.

Επιτρέψτε μου τώρα να παραχωρήσω τον λόγο στον κο Γιώργο Μύαρη.

JULIA CHATZIPANAGIOTI-
SANGMEISTER

